

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 3/07/2018

Adam Bodnar

IX.517.1150.2018.MK

Pan
gen. Jacek Kitliński
Dyrektor Generalny
Służby Więziennej

ul. Rakowiecka 37a
02-521 Warszawa

Stosowanie przez Służbę Więzienną zaleceń ochronnych, efektem których jest tworzenie szczególnego reżimu wykonywania tymczasowego aresztowania lub kary pozbawienia wolności, było już dwukrotnie przedmiotem wystąpień Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. Kierując w 2013 r. pierwsze wystąpienie zwracaliśmy uwagę, że nieuprawnione jest stosowanie wobec innych więźniów tożsamyh procedur bezpieczeństwa i środków co względem osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego, o których mowa w art. 88 § 3 i art. 212a k.k.w. (pismo z dnia 27 listopada 2013 r. RPO-718633-II-706.7/12). Problem ten podnieśliśmy ponownie w piśmie z dnia 18 sierpnia 2016 r. (IX.517.1227.2016), wskazując na stosowanie przez Służbę Więzienną zaleceń ograniczających prawa osób pozbawionych wolności, niemających ustawowego umocowania lub w znacznym stopniu zwiększających dolegliwość pozbawienia wolności, przekraczając poziom uciążliwości nierozłącznie związany z pobytem w warunkach izolacji penitencjarnej. W odpowiedzi otrzymaliśmy zapewnienie Pana Dyrektora, iż wszelkie zapisy i procedury ochronne stosowane względem osadzonych celem zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych, a mogące budzić wątpliwości co do ich

zgodności z obowiązującymi przepisami, zostaną wyeliminowane (pismo z dnia 19 stycznia 2017 r., BO.90.2017.ZG).

W ostatnim czasie kwestia ta jednak powróciła. Ponownie ujawniono ten sam problem, badając podjętą z urzędu, na podstawie opublikowanego w czasopiśmie „Polityka” [Nr 19 (3159), 9.05-15.05.2018] artykułu prasowego A. Dąbrowskiej i E. Siedleckiej pt. „Zamrażanie”, sprawę traktowania w Zakładzie Karnym w Rzeszowie tymczasowo aresztowanego, byłego sędziego Sądu Apelacyjnego w Krakowie (w załączeniu *Notatka z czynności przeprowadzonych w dniu 14 maja 2018 r. w Zakładzie Karnym w Rzeszowie w związku z badaniem sprawy dot. traktowania w tej jednostce pana Krzysztofa S.*).

Badając tę sprawę stwierdzono, że wobec pana K. S. stosowane były podczas pobytu w Zakładzie Karnym w Rzeszowie szczególne zalecenia profilaktyczne, w efekcie czego warunki wykonywania tymczasowego aresztowania były niemal tożsame z reżimem, w jakim wykonuje się tymczasowe aresztowanie wobec więźniów stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego, czyli tzw. niebezpiecznych, a w niektórych aspektach nawet przekraczały stopień dolegliwości z nim związany. Tymczasowo aresztowany był umieszczony w celi mieszkalnej znajdującej się w oddziale przeznaczonym dla więźniów tzw. niebezpiecznych, zatem warunki w jakich przebywał, pod względem stosowanych zabezpieczeń ochronnych oraz procedur ochronnych były analogiczne do tych, w jakich przebywają osadzeni zaliczeni do tej kategorii: dodatkowa krata w wejściu do celi, cela wraz z niezabudowanym kącikiem sanitarnym objęta nadzorem kamer, z których nagrania podlegają utrwaleniu, otwarcie celi i poruszanie się poza celą mieszkalną wyłącznie pod wzmocnionym dozorem, spacer na placu spacerowym wyposażonym w dodatkowe zabezpieczenia techniczno-ochronne.

Pan K. S. był ponadto poddawany codziennym kontrolom osobistym, każdego dnia kontrolowana była również jego cela mieszkalna. Była to praktyka nawet surowsza niż zakładają przepisy wobec tymczasowo aresztowanych zakwalifikowanych do kategorii więźniów tzw. niebezpiecznych. W odniesieniu do tych ostatnich przepisy stanowią jedynie, że cele mieszkalne są kontrolowane częściej niż te, w których osadza się tymczasowo aresztowanego niezaliczonego do tej kategorii. Kontrole osobiste więźnia tzw. niebezpiecznego przeprowadza się przy każdorazowym wyjściu i powrocie do celi, a więc w sytuacji, gdy istnieje potencjalne zagrożenie podjęcia próby przeniesienia przedmiotów

niedozwolonych. W przypadku pana K. S. kontrole osobiste były prowadzone rutynowo, codziennie, bez powiązania z wystąpieniem jakichkolwiek zdarzeń mogących mieć wpływ na porządek i bezpieczeństwo. Jak wielokrotnie podkreślał Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu takie postępowanie w zakresie kontroli osobistych narusza postanowienia Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (por. np. wyrok ETPC z dnia 15 września 2015 r. w sprawie Milka przeciwko Polsce, skarga nr 14322/12 - naruszenie art. 8 EKPC, § 46-50; wyrok ETPC z dnia 16 lutego 2016 r. w sprawie Paluch przeciwko Polsce, skarga nr 57292/12 - naruszenie art. 3 EKPC, §43-45).

Wobec pana K. S. stosowano codzienne kontrole osobiste, mimo że decyzja o objęciu go szczególnymi zaleceniami profilaktycznymi wcale tego nie przewidywała. Zalecenia zawierały jedynie obowiązek codziennej kontroli celi mieszkalnej, który funkcjonariusze Służby Więziennej interpretowali rozszerzająco, uznając, że kontrola osobista stanowi nieodłączny element kontroli celi. Do przyjęcia takiej interpretacji nie dają podstaw ani przepisy Kodeksu karnego wykonawczego, ani przepisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, które szczegółowo opisują, na czym polegają obie te procedury. Ponadto, kontrola osobista stanowi tak daleko idącą ingerencję w prawo do prywatności, że polecenie jej przeprowadzenia nie może być dorozumiane, ale musi być wypowiedziane wprost, w sposób nie budzący wątpliwości.

Należy mieć na uwadze, że w stosunku do osób pozbawionych wolności, które zostają poddane szczególnym ograniczeniom w związku z zaliczeniem do kategorii więźniów niebezpiecznych, Kodeks karny wykonawczy przewiduje procedury umożliwiające im kontrolę podjętych decyzji. Więzień musi zostać powiadomiony o decyzji i otrzymać informację o przysługującym mu prawie zaskarżenia. Decyzja, która nie została zmieniona w drodze odwoławczej, podlega weryfikacji z mocy prawa, w ściśle określonych odstępach czasowych (co 3 miesiące). Organ wydający decyzję ma więc możliwość ponownie rozważyć zasadność stosowania obostrzeń, a więzień – w przypadku utrzymania decyzji – ponownie poddać ją kontroli sądowej.

W przypadku nałożenia dodatkowych ograniczeń w drodze objęcia więźnia szczególnymi zaleceniami profilaktycznymi/ochronnymi tego rodzaju gwarancje nie funkcjonują w pełni. Jak pokazują ustalenia poczynione w przedmiotowej sprawie, więźni

może w ogóle nie otrzymać informacji o wydaniu decyzji o wdrożeniu wobec niego szczególnych zaleceń. Nie zostanie w związku z tym poinformowany także o prawie do zaskarżenia tej decyzji, a raz wydana decyzja będzie obowiązywać bezterminowo, bowiem nie określa się terminu jej weryfikacji, co pozbawia więźnia możliwości zaskarżenia ewentualnych kolejnych decyzji o utrzymaniu reżimu.

Badanie sprawy pana K. S. pokazało, że do stosowania wobec niego tak dolegliwego rygoru brak było zarówno faktycznego, jak i prawnego uzasadnienia. Izolacja od współoskarżonych to jedyny warunek, jaki stawiały organy dysponujące. Z racji funkcji pełnionych w aparacie wymiaru sprawiedliwości wskazane było również oddzielenie K. S. od pozostałych tymczasowo aresztowanych w celu zapewnienia mu bezpieczeństwa osobistego. Jako uzasadnienie dla stosowania pozostałych obostrzeń administracja jednostki podniosła natomiast obawy o ewentualne podjęcie przez osadzonego próby samobójczej w reakcji na jego sytuację procesową. Jak pokazało przeprowadzone postępowanie, do wysuwania takich wniosków nie było żadnych podstaw: na tego rodzaju zagrożenia nie wskazywali funkcjonariusze mający na co dzień do czynienia z osadzonym, nie stwierdzali ich także konsultujący go lekarze i psycholodzy. Tymczasowo aresztowanemu nigdy nie założono także karty zagrożonego samobójstwem, do czego zobowiązuje Instrukcja nr 16/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13.08.2010 r. w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności w przypadku powzięcia podejrzeń występowania skłonności samobójczych u osadzonego.

Kumulacja ograniczeń zawartych w zastosowanych wobec pana K. S. szczególnych zaleceniach profilaktycznych spowodowała w istocie stworzenie szczególnego reżimu wykonywania tymczasowego aresztowania, zbliżonego do reżimu określonego dla więźniów tzw. niebezpiecznych. Do stosowania wobec osadzonego tego rodzaju obostrzeń nie było podstaw, ponieważ nie spełniał przesłanek, o których mowa w art. 212a k.k.w. Jeżeli administracja więzienna obawiała się o jego bezpieczeństwo, mogła zwrócić się do organu dysponującego z sugestią objęcia go szczególną ochroną w trybie art. 212 ba k.k.w., czego jednak nie uczyniła. Zamiast tego zdecydowano o zastosowaniu szczególnych zaleceń profilaktycznych, co trudno ocenić inaczej niż jako próbę obejścia obowiązujących przepisów.

Nie jest moim zamiarem kwestionowanie prawa Służby Więziennej do podejmowania działań zmierzających do realizacji ciężących na niej obowiązków: zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostkach penitencjarnych oraz zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osobom pozbawionym wolności przebywającym w tych jednostkach. Przepisy Kodeksu karnego wykonawczego wyposażają Służbę Więzienną w instrumenty prawne do realizacji nałożonych na nią zadań, uprawniając także do istotnych ingerencji w prawo osadzonych do prywatności, poprzez np. możliwość objęcia monitoringiem zachowania osadzonego (art. 73a), czy poddanie kontroli pomieszczeń, w których przebywa, należących do niego rzeczy, czy nawet samego osadzonego (art. 116). Podejmowane działania muszą być jednak adekwatne do stwierdzonych zagrożeń i indywidualnie dostosowane do sytuacji osadzonego, a przy tym realizowane w sposób zgodny z obowiązującym prawem, aby nie prowadziły do naruszeń praw osób, które tym działaniom zostały poddane.

Mając na uwadze powyższe zwracam się do Pana Dyrektora Generalnego o rozważenie przedstawionej materii oraz podjęcie działań, które doprowadzą do skutecznego wyeliminowania przypadków nieuprawnionego stosowania wobec osadzonych procedur ochronnych, w sposób nadmierny i nieuzasadniony ingerujących w prawa osadzonych. Będę wdzięczny za poinformowanie o zajęтым stanowisku.

Załącznik 1